

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

RAPORT

Grupa Tematyczna ds. innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (GTI) Zespół roboczy “Ochrona wód przed zanieczyszczeniami azotem pochodzenia rolniczego”

Zgodnie z przejętą Uchwałą GTI nr 9 z dnia 10 maja 2018r. w pracach zespołu roboczego uczestniczyli:

- przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi,
- przedstawiciele Centrum Doradztwa Rolniczego,
- przedstawiciel Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy,
- przedstawiciel Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego w Falentach,
- przedstawiciel Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego,
- pracownicy merytoryczni Ośrodków Doradztwa Rolniczego,
- przedstawiciel Instytutu Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy,
- przedstawiciel Krajowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Warszawie,
- przedstawiciel Krajowej Rady Izb Rolniczych.

Pełna lista członków Zespołu przedstawiona jest w Załączniku 1 niniejszego raportu.

Działania zespołu roboczego, wynikające z założeń przyjętych przez Grupę Roboczą ds. KSOW dotyczyły:

1. Identyfikacji i sporządzenia listy najważniejszych problemów, wynikających z wdrażania działań dotyczących ochrony wód przed zanieczyszczeniami azotem pochodzenia rolniczego.
2. Analizy najlepszych dobrych praktyk i rozwiązań w zakresie ochrony wód.
3. Inwentaryzacji i analizy wyników badań naukowych.
4. Identyfikacji potrzeb praktyków rolników i producentów rolnych.

5. Opracowania rekomendacji niezbędnych do rozwoju i wspierania działań dotyczących w/w obszaru tematycznego.
6. Opracowanie raportu, prezentującego wyniki prac.

Zespół roboczy podjął następujące zadania:

- Opracowanie najistotniejszych problemów w gospodarstwie dotyczących produkcji roślinnej i zwierzęcej, wynikających z konieczności wprowadzania *Programu działań mającego na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami, pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu*
- Analizy najlepszych praktyk i rozwiązań stosowanych w rolnictwie w stosunku do działań / inicjatyw gospodarczych na rzecz ochrony wód przed zanieczyszczeniami azotem.
- Inwentaryzację badań / projektów naukowych w kontekście ochrony wód zanieczyszczeniem azotanami, pochodzącymi ze źródeł rolniczych.
- Opracowanie rekomendacji.

Ochrona wód przed zanieczyszczeniami azotem pochodzenia rolniczego – najważniejsze obszary problemowe

1. Wdrażanie programu działań.
2. Dostęp do odbiorcy.
3. Narzędzia pomocnicze w pracy doradczej, w realizacji *Programu działań*.
4. Działania informacyjno-edukacyjne.
5. Rekomendacje.

1. Wdrażanie Programu działań ¹

- Wyjaśnienie niektórych zapisów rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie *Programu działań* pod kątem ich zrozumienia, w kontekście przestrzegania prawa przez rolników / producentów rolnych i prowadzonych kontroli przez WIOŚ (z tytułu przestrzegania Programu działań) oraz ARIMR (z tytułu dopłat bezpośrednich).
- Sporządzenie listy problemowych pytań do *Programu działań* i opracowanie jednolitych odpowiedzi w celu ich wyjaśnienia oraz udostępnienie ich dla wszystkich zainteresowanych.

¹ Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2020 r. w sprawie Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu (Dz.U. z 2020 r. poz. 243)

- Współpraca między instytucjami: z placówkami naukowymi (IUNG-PIB Puławy, ITP w Falentach), WIOŚ, ARiMR na potrzeby realizacji założeń *Programu działań* (wymiana informacji ...).
- Tworzenie materiałów pomocniczych w formie tablic edukacyjnych, filmów instruktażowych, ulotek promujących dobre praktyki rolnicze, a także nowoczesne rozwiązania technologiczne i techniczne związane ze stosowaniem nawozów naturalnych i uprawą.
- Podtrzymywanie, kontynuacja, modyfikacja niektórych działań PROW związanych z dofinansowaniem pewnych przedsięwzięć, inwestycji na rzecz gospodarstw rolnych celem ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych (np. doposażenie gospodarstw w nowoczesny sprzęt do stosowania nawozów naturalnych, zabezpieczania miejsc przechowywania tych nawozów itd.).
- Wsparcie działań / poddziałania „Wsparcie demonstracji i działania informacyjne” na rzecz wykorzystania wyników prac badawczych jednostek naukowych służących *Programowi działań*.

2. Dostęp do odbiorcy (rolnika / producenta rolnego / doradcy)

- Aktualizowanie na stronie <https://www.cdr.gov.pl> w zakładce PRODUKCJA ROLNA, informacji poświęconych realizacji *Programu działań* (<https://www.cdr.gov.pl/produkcja-rolna/program-azotanowy>).
- Wykorzystywanie nowoczesnych serwisów informatycznych do przekazywania informacji.
- Upowszechnianie poprzez szkolenia, konferencje, opracowania (publikacje, ulotki) itd., informacji poświęconych ochronie wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych.

3. Narzędzia pomocnicze w pracy doradczej, w realizacji *Programu działań*

- Stworzenie na poziomie krajowym jednolitych „narzędzi” pomocnych na potrzeby opracowywania planów nawożenia azotem oraz wyliczania maksymalnych dawek azotu (N) w gospodarstwach. Dzięki ustaleniom w trakcie prac zespołu, w CDR O/Radom powstały dwie aplikacje oparte o przepisy rozporządzenia wprowadzającego *Program działań* (tzw. *Program azotanowy*). W aplikacjach uwzględniono wyliczenia produkcji nawozów naturalnych w gospodarstwie oraz wyliczenia wielkości urządzeń do ich przechowywania, a także wzory ewidencji prowadzonego nawożenia i umowy przekazywania nawozów naturalnych, na podstawie szacunków gospodarstw, które muszą

prorowadzić dokumentację w formie planów nawożenia azotem/maksymalnych dawek oraz wykazu stosowanych nawozów azotowych (ponad 600 tys.).

- Opracowanie instrukcji do korzystania z „narzędzi” pomocnych:
 - do sporządzania planu nawożenia azotem,
 - do wyliczania maksymalnych dawek azotu.
- Stworzenie aplikacji (z instrukcją) kompatybilnej z niektórymi danymi z ARiMR tzw. „Stany CC” – możliwość zaciągania z Portalu IRZplus danych o posiadanym stadzie zwierząt (dotyczy bydła) w swoim gospodarstwie, w celu sporządzania obrotów stada; obliczenia stanów średniorocznych zwierząt w gospodarstwie i szacowania na tej podstawie ilości nawozów naturalnych potrzebnych do sporządzenia planu nawożenia azotem. Dobra kooperacja z ARiMR (poprzez jednolitą formę przekazywania danych) umożliwiłaby rolnikom i doradcom w prosty sposób sporządzić obrót w przypadku przeżuwalcy. Z jednolitych narzędzi korzystają opracowujący plany nawożenia i jednostki kontrolujące gospodarstwa (WIOŚ i ARiMR).
- Zaktualizowanie brakujących danych, wskaźników (np. rośliny nasienne, parametry dla TUZ w planie azotanowym, uprawy niszowe – mniej powszechne; równoważniki nawozowe azotu dla tych upraw, itp.).
- Uwzględnienie w aplikacji rozwiązań nawozowych dla gospodarstw, które w głównej mierze opierają się na wykorzystywaniu TUZ ponieważ specjalizują się tylko w produkcji bydła opasowego (np.: ilość pokosów, maksymalne nawożenie w ciągu roku itd.).
- Opracowanie na poziomie krajowym bardziej kompleksowego programu nawozowego, który uwzględniłby nie tylko obsadę zwierząt w gospodarstwie, ale też wyniki analizy gleby, jako podstawowych, wyjściowych danych do sporządzania planów nawożenia w gospodarstwach.

4. Działania informacyjno – edukacyjne

- Przeprowadzenie, wspólnie z ARiMR, szkoleń terenowych dla pracowników kontrolujących program, tj. szkolenia dla inspektorów ARiMR i WIOŚ.
- Zorganizowanie i przeprowadzenie szkoleń (podstawowych i uzupełniających) dla wszystkich doradców publicznych i prywatnych oraz udostępnienie przygotowanych materiałów szkoleniowych.
- W CDR na bieżąco prowadzone są konsultacje dla korzystających z w/w aplikacji na potrzeby prowadzenia niezbędnej dokumentacji nawozowej w formie telefonicznej, e-mailowej – doradcy, rolnicy zakres *Program azotanowego*.

5. Rekomendacje

- Sprawdzenie / ustalenie jak obowiązujące wymogi prawne (*Prawo wodne*, rozporządzenie dotyczące *Programu działań*, w tym terminy stosowania nawozów, dawki nawożenia N) wpływają na wydajność plonów i ich jakość w gospodarstwach.
- Identyfikacja / porównywanie systemów uprawy i stosowania nawozów (w tym nowoczesne techniki, nawozy) w celu ograniczania ich zużycia bez wpływu na plon (wydajność, jakość) z uwzględnieniem kosztów (opłacalność) i innych czynników (wilgotność, jakość gleby) mających wpływ dalszą produkcję roślinną itp.
- Upowszechnianie rozwiązań z realizacji projektów międzynarodowych związanych z ograniczeniem strat azotu i ochroną wód (np. *Baltic Deal*).
- Upowszechnianie, demonstracja, instrukcja wdrożeniowa dla działań związanych ze składowaniem / stosowaniem nawozów naturalnych (tańsze rozwiązania dla płyt obornikowych np. składowanie przyzmy obornika na podłożu denitryfikacyjnym – pilotaż działania w wybranych gospodarstwach), sprawdzanie funkcjonalności takich rozwiązań.
- Standaryzacja obornika dla zrównoważonego zarządzania substancjami odżywczymi – brak bardziej aktualnych zawartości N i P w oborniku od zwierząt gospodarskich (chów i hodowla) w oparciu o aktualne technologie chowu i hodowli.
- Przygotowanie z jednostkami naukowymi kompleksowego programu nawozowego, który uwzględniałby różne (faktyczne) czynniki wpływające na ustalenie dawki nawozowej (N,P,K) dla poszczególnych upraw (analiza gleby, przedplon, wysokość plonów i nawożenia itp.).
- Promowanie, upowszechnianie nowoczesnych technik stosowania płynnych nawozów naturalnych gnojowicy z uwzględnieniem kosztów takich działań.
- Wspieranie działań z funduszy na wykorzystanie wyników prac badawczych jednostek naukowych do poddziałania „*Wsparcie demonstracji i działania informacyjne*”.
- Zmiana terminu stosowania wiosennego nawozów – data 1 marca dla zachodniej i południowej Polski, szczególnie dla rzepaku ozimego i pszenicy ozimej to termin zbyt późny, wegetacja rusza tam wcześniej, a musi być jeszcze czas na wysianie nawozów. Proponuje się zastosowanie rozwiązania tymczasowego, wprowadzonego w 2020 roku w *Programie działań* – w przypadku rozmarznięcia gleby możliwość wysiewu nawozów dwa tygodnie wcześniej.

- Wprowadzenie poprawek dotyczących dawek azotu i usunięcie niekonsekwencji np. dla roślin bobowatych w planie nawożenia zero nawozów azotowych, podczas gdy w tabeli maksymalnych dawek dopuszcza się 30 kg N.
- Dla niektórych upraw sadowniczych (truskawki, krzewy jagodowe itp.) przy zakładanym pobraniu 2 kg N/tonę plonu, oznacza zakaz stosowania nawozów N nawet dla bardzo wydajnych plantacji (np. truskawka plon 15 ton, założone pobranie w g tabeli 30 kg, a w zapasach glebowych ponad 36 kg).
- Korekta ilości wytwarzanego obornika – np. w gospodarstwach drobiarskich hodowcy twierdzą, że mają nawet o połowę mniej obornika od brojlerów niż to wynika z obliczeń.

Utworzenie i praca zespołu roboczego pozwoliła na nawiązanie bliskiej współpracy instytucjonalnej oraz na ujednoczenie stanowiska wszystkich organów wdrażających program azotanowy (MRiRW, ARiMR, ITP w Falentach, IUNG-PIB, WIOŚ, CDR, ODR). Pomimo jego powszechności i nowych obowiązków dla ponad 600 tysięcy gospodarstw rolnych, można uznać, że wprowadzenie Programu odbyło się z powodzeniem.

Opracowanie: Danuta Nowak, CDR Oddział w Poznaniu

Załącznik 1

Członkowie Zespołu roboczego „Ochrona wód przed zanieczyszczeniami azotem pochodzenia rolniczego”

Lp.	Imię i nazwisko Stanowisko	Nazwa Instytucji
1.	Koordynator zespołu Danuta Nowak Zespół Systemów Produkcji Rolnej	Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Poznaniu
2.	Marek Krysztoforski Dział Rolnictwa Ekologicznego i Programów Rolnośrodowiskowych	Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Radomiu
3.	Magdalena Maliszewska-Tkaczyk Główny specjalista Monika Zabrzeńska-Chaterera Naczelnik	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Departament Hodowli i Ochrony Roślin
4.	dr Tamara Jadczyzyn	Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy
5.	dr hab. Stefan Pietrzak	Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach
6.	Jacek Walczak Dyrektor ds. Nauki	Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy
7.	Leszek Hejduk Kierownik Zakładu Inżynierii Rzecznej Katedry Inżynierii Wodnej Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
8.	Wojciech Lipiński	Krajowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Warszawie
9.	Robert Nowak Członek Zarządu	Krajowa Rada Izb Rolniczych
10.	Magdalena Stachowiak	Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
11.	Elżbieta Kaczyńska Główny Specjalista Kierownik Działu Rolnictwa Ekologicznego i Ochrony Środowiska	Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
12.	Natalia Kraśniewska Dział Rolnictwa Ekologicznego i Ochrony Środowiska	Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego

Lp.	Imię i nazwisko Stanowisko	Nazwa Instytucji
13.	Katarzyna Radtke Główny specjalista ds. ochrony środowiska i programów rolnośrodowiskowych Dział Rolnictwa Ekologicznego i Ochrony Środowiska	Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Lubaniu
14.	Natalia Narewska Starszy specjalista ds. roślin pastewnych, łąk, programów rolnośrodowiskowych, ochrony roślin uprawnych i OSN Dział Technologii Produkcji Rolniczej	Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
15.	Arkadiusz Kalinowski Kierownik Działu Rolnictwa Ekologicznego i Ochrony Środowiska	Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
16.	Monika Szymańska	Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa